Opłatę pocztową uiszczono ryczałtem.

Цана асобнага нумару 20 грош.

БЕЛАРУСКАЯ ДОЛЯ

Выходзіць тры разы ў тыдзень.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: **Вільня, Віленская вул. 12, п. 6.** (Wileńska 12, m. 6).
Рэдакцыя адчынена ад **12** да **2** г. штодня апрача сьвяточных дзён. Адміністрацыя ад **9** да **3** г.

Падпіска на **адзін месяц** з дастаўкай да хаты **2 зл.** Для заграніцы ўдвая даражэй.

Перамена адрэса 30 грошы.

Няпрынятыя ў друк рукапісы назад не вяртаюцца. Аплата надрукована га залежыць ад Рэдакцыі.

Цана абвестак: перад тэкстам 25 грош., сярод тэксту 20 грош. і на 4 стр. 15 гр., за радок пэтыту ў 1 шп

№ 16. Вільня, Субота, 28-га лютага 1925 г. Год I.

У гэтым нумары 6 страніц.

Два плебісцыты.

Ня гледзячы на нязвычайна цяжкое матар'яльнае палажэньне нашага сялянства ў Заходняй Беларусі, ня гледзячы на ўсю вострасьць зямельнага пытаньня ў гэтай часьціне нашае Бацькаўшчыны,— ня гэтыя справы варушаць у гэты мамэнт беларускія народныя масы. І ня ўрадавы законапраект аб „зямельнай рэформе“, аб якім—ніжэй, а справа зусім другога сорту займае сяньня нашу вёску перад усім.

Гэта—ўсё тая-ж *справа школьная*, справа будаваньня *беларускае народнае школы.*

Як паўтраця году назад беларускія масы заварушыліся з прычыны выбараў дэпутатаў у Сойм і Сэнат, як тады яны выявілі неспадзяваную салідарнасьць і цьвёрдасьць, даючы бліскучую перамогу беларускаму кандыдацкаму сьпіску пад нумарам 16,— так і цяпер народ наш выяўляе сваю нацыянальную сьвядомасьць і арганізованасьць у барацьбе за родную школу.

Бо-ж вялікія і цяжкія перашкоды прыходзіцца беларусу перамагаць па гэтай дарозе. Каб на гэту восень мець ужо родную школу, беларуская вёска павінна справіцца з падачай дэклярацыяў у зусім кароткі час—да 31 марца месяца. І трэба сказаць, што вёска наша ня сьпіць: да гмінаў зварачаюцца штодня сотні бацькоў аб пасьведчаньне подпісаў на дэклярацыях аб жаданьні вучыць дзетак па-беларуску. Але пры гэтым першым кроку яны сустракаюць найвялікшую перашкоду.

З цэлае масы вёсак атрымліваем мы пісьмы аб надужыцьцях гмінных урадоўцаў. З Нясьвіжскага павету нам пішуць, што войт Жухавіцкае гміны рашуча адмовіўся сьведчыць подпісы на дэклярацыях, кажучы, што нямашака адпаведнага распараджэньня ад староства. З Вялейшчыны наказуюць, што Маладэчанская гміна, ня гледзячы на сотні дэклярацыяў, сцьвярджае ня больш за 5—7 подпісаў за дзень, кажучы, што „ня мае часу“... У Слонімшчыне разгромам усіх прыватных беларускіх школаў і арыштам большае часьці вучыўшых у іх настанікаў адміністрацыя тэрорызуе насяленьне, каб не адважалася і памыкацца дабівацца роднае школы. А пад самай Вільняй—у Троках — пан куратар Гонсёровскі ўрачыста асьвячае новую жаноцкую вучыцельскую сэмінарыю — чыста польскую, нарушаючы гэтым загад закону аб двуязычных сэмінарыях, ды адначасна ніяк ня можа распачаць навукі на гучна абвешчаных „беларускіх“ вучыцельскіх курсах, якія пэўне і на другі школьны год не дадуць „выкваліфікаваных“ настаўнікаў...

І ўсё-ж такі народ наш не паддаецца. Ні пагрозы, ні арышты, ні іншыя страхі *ня могуць зламаць цьвёрдую волю нашага народу дабіцца роднае школы.*

І воля гэтая—так, ці сяк—пераможа ўсе перашкоды. Ужо самы рост лічбы беларускіх прыватных школ, якіх ад Каляд адкрылася каля трыццацёх, сьведчыць аб *сіле і стыхійнасьці* народнага руху да роднае школы. А тысячы дэклярацыяў, падаваных школьным інспэктарам, толькі пацьвярджаюць гэтую ачывістую праўду.

Сьмела, беларусы, стойце за вашу праўду і вашае права! І ў гэтым асаблівым „*школьным плебісцыце*“ пабеда будзе ваша, як была ў 1922 годзе на „*выбарным плебісцыце*“!

У арт. 5 „Ustawy z dnia 31 lipca 1924 r., nektóre postanowienia o organizacyi zawieraiącej szkolnictwa„ гаварыцца даслоўна гэтак:

> „Арт. 5. **Новазакладаныя дзяржаўныя вучыцельскія сэмінарыі** на тэрыторыі ваяводзтваў: львоўскага, станіславаўскага, тарнапольскага, валынскага, палескага, наваградзкага і **віленскага** будуць двуязычныя польска-рускія (русінскія) і **польска-беларускія**“.

У той-жа „Uśtawie“ істнуе такі артыкул:

> „Арт. 11. Гэты ўстаў уваходзе ў жыцьцё з днём 1 **кастрычніка 1924 г**. Адначасна загады, нязгодныя з пастановамі гэтага ўставу, губляюць абязываючую сілу“.

Ня гледзячы на ўсё гэтае, **22 лютага 1925 году ў Троках, Віленскага ваяводзтва, адбылося адкрыцьце новае дзяржаўнае жаноцкае вучыцельскае сэмінарыі — выключна польскае!**

Так міністэрства асьветы **зламала закон**, прыняты Соймам і Сэнатам, зацьверджаны Прэзыдэнтам Рэспублікі і апублікаваны ўстаноўленым канстытуцыяй парадкам.

Добры прыклад.

Як жыхары вескі Шэні, Пружанскага павету, споўнілі свой бацькаўскі абавязак:

Па атрыманьні ад Ц. Б. Ш. Р. блянкаў дэклярацыяў і інструкцыі „Як дамагацца беларускай школы“, жыхары вёскі Шэні на сходзе цьвёрда пастанавілі дамагацца для сваіх дзетах сваей роднай беларускай школы.

Для запаўненьня дэклярацыяў і для захадаў у гміне, каб падпісы на гэтых дэклярацыях, як можна хутчэй, былі сцьверджаны, грамада выбрала 4-х паўнамоцнікаў: Засіма Сьцяпана, Жука Сяргея, Кліма Канстантына і Швешку Грышку. Паўнамоцнікі на другі дзень абыйшлі ўсю вёску, запоўнілі дэклярацыі і растлумачылі, у які дзень будзе войт у гміне, дык каб усе прыйшлі туды заверыць сваі подпісы.

Так усе і зрабілі: дружна пасыпалі, як на кліч сваей Бацькаўшчыны.

Паўнамоцнікі зраньніцы ўжо былі ў гміне і даводзілі войту, што на падставе распараджэньня Міністра Асьветы з 7. II. 1925 г. ён мусіць сцьвярджаць падпісы бацькоў, якія жадаюць вучыць сваіх дзяцей у свай роднай беларускай мове. Войт перш казаў, што яшчэ ня мае гэтага распараджэньня. Тады паўнамоцнікі папрасілі яго пашукаць гэтага распараджэньня ў канцэлярыі. Калі пісар урэшце знайшоў, і войт прачытаў, то стаў сцьвярджаць подпісы. За два дні было сцьверджана 53 дэклярацыі на 74 дзяцей.

На чацьверты дзень два паўнамоцнікі адвязьлі дэклярацыі Школьнаму Інспэктару ў м. Пружаны і 20. II. здалі пад расьпіску, зробленую на сьпіску бацькоў і дзяцей.

Копію гэтага сьпіску з падпісамі Інспэктарату аб прыняцьці дэклярацыі 23. II. прадставілі ў Цэнтральнаю Беларускую Школьную Раду.

На гэтым жа сходзе пастанавілі адчыніць прыватную беларускую школу, пакуль на дамаганьне праз дэклярацыі будзе адчынена ўрадовая беларуская школа. **Дэклярант.**

Чэсьць Вам, змагальнікам за сваю родную беларускую школу!

Няхай Ваш пастулак паслужыць прыкладам для другіх весак!

Толькі сваімі высілкамі наш шмат—пакутны народ дабудзе сваю лепшую долю!

Рэдакцыя,

„Трыумф Канстытуцыі“

ці „выкананьне“ „зямельнай рэформы“.

Апошні тыдзень у Польшчы — прайшоў пад знакам „reformy rolnej“.

Пасьля 5 бяз малага гадоў ляжаньня ў камісыйнай магіле, куды палажыла яе польская лявіца, а дзе трымалі яе, пачародна пілнуючы, як рымскія жаўнеры цела Ісуса, лявіца і правіца, — аграрная рэформа быццам мае... „паўстаць з мертвых“.

Але, як заўсёды бывае ў падобных „цудах“, пахавалі аднаго, а „ўваскрос“ нехта зусім другі...

Нашым чытачом добра ведама кароткая гісторыя гэтага „жывога трупа“, спараджонага і пахаванага ў 1920 г.

У часе бальшавіцкага наезду — 15 ліпня 1920 году—установчы Сойм—**аднагалосна** прыняў закон, які суліў правядзеньне запраўднай зямельнай рэформы ў Польшчы: меў надзяліць зямлёй усе мала—і беззямельнае насяленьне. Нават паны каталіцкія біскупы — у вядомай патрыятычна-ахвярнай адозве свайго „Камітэту“—у шляхотным захопленьні.... бальшавіцкай небясьпекай—аддалі ўсе сваe абшары (бо-ж касьцёл—найвялікшы абшарнік у Польшчы!) у распараджэньне ўраду—на патрэбы зямельнай рэформы...

Уся „панская“ Польшча выракалася тады галоўнае падставы свайго „панства“ — абшарніцкай зямлі, абы толькі... „хамская“ Польшча—польскі дый „Крэсавы“ „хлоп“—жаўнер ліў, не шкадуючы, сваю кроў, бароначы і ратуючы „супольную матку—айчыну“—Państwo Polskie...

І „хлоп“ паверыў—пайшоў, ліў ракой сваю і братаву кроў, бараніў, ратаваў і—адратаваў...

Але, як толькі адратаваў, як толькі „панская“ Польшча пачулася больш-менш бясьпечнай, дык у ўсіх гэтых шляхотных „князёў“—абшарнікаў—духоўных і сьвецкіх хутка пачаў праходзіць і выветрывацца іх шляхотны ахвярны патос, і ўсе яны—і духоўныя бадай — што йшчэ больш упорна і прагавіта,—чым сьвецкія, — пачалі трымаць свае маёнткі ня толькі рукамі, але і зубамі. Дык ня дзіва, што тое „нешта“, што ўваскросла цяпер, праляжаўшы гэтыя 5 гадоў адносна бясь-

печнасьці і „міру“ навакол і ўнутры Польшчы, — вельмі мала—падобна да таго, што ўлетку 1920 году соймавай „нацыянальнай коаліцыяй“ было створана ў супольнай „ахвярнасьці“ з перапуду, і што ўжо ўвосені было таксама супольна пахавана—са згоды польскае лявіцы — у перадчаснай магіле. Перад лявіцай і правіцай паўсталі тады іншыя — важнейшыя справы і пытаньні:—Віленскі „плебісцыт“, сьлёнскае „паўстаньне“, усходняя Галіччына, Рыжскі Мір і г. д... На зямельнаую рэформу ня было часу—аж да нашых дзён, калі на „Крэсах“ пачалася „запаленьне“, а ў паветры—на „Ўсходзе Заходняе Эўропы“—неяк ізноў запахла як-быццам порахам...

Але „пах“ гэты яшчэ вельмі слабы, дык і да колішняе „ахвярнасьці“ цяпер—яшчэ далёка...

Праз увесь час—за гэтыя 5 гадоў—уся „аграрная рэформа“ у Польшчы абмяжоўвалася вайсковым і цывільным асадніцтвам і — спэкуляцыйнай „вольнай парцэляцыяй“ абшарніцкіх, а пераважна няпольскіх маёнткаў,—на якой апэрацыі добра зарабілі—коштам „хлопскай“ кішані—ня толькі паны памешчыкі, але і розныя „людовыя“ парцэляцыйныя „spółki“—„пястоўскія“ і іншыя, якім да ўсяго іншага ўрад даваў і крэдыты з дзяржаўнага скарбу.

Дык вось цяпер ясна стала ўсім, чаго варты ўвесь ахвярны патос польскага грамадзянства, — ясна і тое, на што патрэбна было падмяніць урачыста абяцаную народу зямельную рэформу—асадніцтвам і „вольнай“ (?!) парцэляцыяй—толькі... па **прымусовым**, спэкуляцыйна—уздутым абшарнікамі і „людоўцамі“, цэнам.

У пятніцу на тым тыдні нарэшце зьявіўся на пленуме Сойму ўрадавы праек новага міністра „reform rolnych“ п. Копчыньскага. Міністар заяўляў у камісіі, што яго праек зьяўляецца толькі „ўваскрашэньнем“—„nowelizacją“ закона 1920 г.

Але гэта — запраўды — нейкі ўваскрашоны „Лазар“ ці „Елезар“ вядомага расейскага пісьменьніка Андрэева.

П. Міністар у сваім інтэрвью у „Kur. Warsz.“ (9/II гл.) зусім выразна казаў, што ён „узяў за падставу свайго праекту абавязываючы цяпер закон 15 ліпня 1920 г.“.

У гэтай заяве—усё цікава: і тое фармальна-юрыдычнае мышленьне п. міністра, якое кажа, што „дзеючы („obowiązujący“) Закон у Польшчы не павінен зусім выпаўняцца і тасавацца ў жыцьці, але служыць толькі „падставай“ да „новэлізацыі“ яго—у працягу 5 гадоў... Але яшчэ цікаўней—тое, што гэтая „новэлізацыя“, як сьцьвярдзілі амаль ня ўсе партыі ў Сойме, — зусім і кардынальна **зьмяняе** ці нават **замяняе** „абязываючы (?!) закон“, які служыў для яе „падставай“.

Гэты зусім новы закон мін. Копчыньскага, касуючы закон 1920 году, выплыў на Сойм пад назовам—„ustawy o wykonaniu reformy rolnej“,—гэта значыць—аб выкананьні закону 1920 г. Трэба-ж хаця коратка пазнаёміцца з ім, бо можна быць пэўным, што галоўныя яго падставы стануцца ў хуткім часе законам.

Вось, як сам аўтар яго—міністар—дае ў сказаным інтэрвью нарыс свайго твору:

Кіраўнічая думка „аграрнай рэформы“ п. Копчыньскага—„як найбольшы прастор... для прыватнай ініцыятывы“!.. Гэта і абазначае, што „аграрная рэформа“ будзе толькі **прыватнай парцэляцыяй**. Праект толькі вызначае агульны прастор зямлі, падлягаючай парцэляцыі, на 200.000 гэктараў. Урад вызначае, дзе і сколькі—па акругох ці паветах—павінна быць распарцэлявана зямлі, а парцэляцыю павінны зрабіць **самі зямляўласьнікі**. На гэта ўрад дае апошнім цэлы год. Калі ў працягу году вызначаная скольказьць ня будзе распарцэлявана, тады ўжо урад рашуча вызначыць маёнткі, якія падлягаюць „бязумоўнай парцэляцыі“, але... але дае ўпартым зямляўласьнікам... **яшчэ год часу** на „дабравольную парцэляцыю“... А ўжо пасьля гэтых 2-х гадоў—(чаго сьпяшыць,—можа часы палепшаць!), асобны „dział agrarny“ пры Банку Рольным будзе—выпаўняць — мо' ў канцы трэцяга году—„прымусовую парцэляцыю“.

Другая галоўная падстава праекту, гэта яго...—„вернасьць канстытуцыі“,—праўда, ня усей цалком, але таму прынцыпу непарушнасьці „прыватнай уласнасьці“, аб якім кажа арт. 99.—„Стаўлю падставай,—кажа гэты, можа, адзіны „верны канстытуцыі“ міністар,—сплату, зямляўласьнікам сумы, прадстаўляючай **усе 100 працэнтаў вартасьці маёнтку**“.—За сваю зямлю абшарнікі атрымаюць ад новых уласьнікаў-хлебаробаў — усю вартасьць гэтай зямлі — **па цане, якую вызначае ў праекце міністар**, разьдзяліўшы ўвесь абшар Рэспублікі на 7 паясоў. Цікаўна падчыркнуць, што каб—барані Бог!—ня скрыўдзіць абшарнікаў,—цана зямлі будзе, ня гледзячы на гэтыя „7 stref“, павышацца—у залежнасьці ад цэлага раду мясцовых варункаў: гушчыня насяленьня, блізкасьць местаў, і кірмашоў, стан шляхоў і гэтак далей.

1 гэктар у I „strefie“ будзе мець „падставовую“ цану 500 злотых, але розныя дадатковыя варункі не перашкодзяць гэтай цане падскачыць можа, і да 1000 злотых! На тое-ж—„канстытуцыя“!

Каму-ж дастанецца зямля?

У першую чаргу — беззямельным працоўнікам „службе фальварачнай“, — парабкам гэтых зьліквідаваных маёнткаў, якія астануцца бяз службы.

Пасьля іх зямля будзе прырэзана малазямельным гаспадаркам, але „пэўны працэнт будзе вызначаны для пашырэньня гаспадарак поўнарольных“.

Хто-ж будуць гэтыя шчасьліўцы?

Можна дагадацца аб гэтым з таго, што казаў міністар зараз далей: „Bank Rolny, парцэлюючы маёнтак, будзе адначасна даваць **асаднікам** даўгасрочны крэдыт. Дзякуючы гэтаму, ён будзе вытвараць... **ясную крэдытную палітыку**“.

Запраўды-ж чаго ясьней!?

„Найбяднейшым... **асаднікам** Банк будзе даваць крэдыт на асабліва льготных варунках“.

На гэтым і канчаецца ўласны пераказ п. міністрам зьместу яго ўласнага праекту.

Дык уся „Зямельная Реформа“ можа зусім точна быць пераказана ў двух словах: прыватная **парцэляцыя** па „вольным“ (для абшарніка) цэнам і—**асадніцтва**... Інакш: ніякае **аграрнае рэформы**—у **сацыяльным** значэньні гэтага слова — у праекце ўраду Грабскага—Тугутта няма ані сьледу... Ніякай **рэформы** ў ім няма яшчэ і затым, што ўсё гэтае ўжо істнуе цяпер і ніякай зьмены ў тым, што робіцца, праект ня ўносіць.

Фінансавы крызіс Францыі і добрыя рады суседзяў.

(Ад нашага парыжскага карэспандэнта).

У Францыі ізноў „фінансавы алярм“... Францускі франк, якога ніяк ня мог вылечыць сваей акупацыйнай палітыкай Пуанкарэ, ды які толькі-што, здавалася, быў адратаваны ўрадам Эрыо — шляхам 100 мільённай пазыкі ў Амэрыцы, франк—ізноў захварэў і пачаў „худзець“. Не памагаюць нават цэразмерныя падаткі, ад якіх узьнімаецца вялікае абурэньне ў народзе.

Як ведама, урад Пуанкарэ праваліўся на выбарах, галоўным чынам, за тое, што не здалеў „вылечыць“ франка. Цяпер усё выразьней гавораць аб тым, што тое-ж пагражае і п. Эрыо.

На паседжаньні парляманту прэм'ер у свэей прамове заявіў, што справа франка—галоўная падстава палітыкі Францыі. Гэта найважнейшая нацыянальная, а нават міжнародавая справа, якую трэба вырашыць, ня спыняючыся ні перадчым. „Справа франка—пытаньне фінансавай незалежнасьці Францыі“.

Што-ж гэта робіцца з франкам?

Запраўды кожны з вас зразумее, бо памятае на бліжэйшым прыкладзе Польшчы, што з хворай валютай, з фінансавай залежнасьцяй—няма наагул ніякай уласнай палітыкі для дзяржавы. Зразумее і тое, што для Францыі, якая вядзе ня толькі ўласную сусьветную палітыку, але дагэтуль падтрымлівае палітычную гэгемонію (правадырства) ў Эўропе, канкуруючы з найбагацейшымі і наймагутнейшымі дзяржавамі сьвету—Англіяй і Амэрыкай—на сусьветнай арэне,—для яе хвароба франка — справа ўсяго яе сусьветнага становішча, як вялікай дзяржавы. Зразумее і тое, што галоўная прычына гэтага хранічнага крызісу францускіх фінансаў тая-ж, што была і ў Польшчы: яна выдае больш, чым мае даходаў.

Францыя, перамогшы Нямеччыну, рашыла, што можа ня толькі адбудавацца ляпей і багацей таго, што было зьнішчана, але і наагул падняцца, як пераможчыца, вышэй, чым стаяла да вайны. Бо... за ўсё гэтае—сколькі трэба будзе—заплоціць, прымушаная да гэтага гвалтам Нямеччына. Дык, не чакаючы нямецкіх рэпарацыяў, Францыя выдала на адбудову зьнішчаных абшараў каля паўтары сотні мілярдаў, пазычаных у сваім жа краю. Але Нямеччына адмовілася рашуча — бо не магла—плаціць налічаную ёй у Вэрсалі кантрыбуцыі ў ліку 25 мільярдаў марак.

Дык вось, Францыі і прышлося гэтыя ўнутраныя пазыкі — на вайну і на адбудову — сплаціць самой. А цяпер да гэтых сплат унутраных пазыкаў у суме да 277 мільярдаў франкаў, прыдзецца сплачываць яшчэ і даўгі Амэрыцы і Англіі, якім дагэтуль Францыя не плаціла нічога, але якія цяпер рашуча патрэбавалі ўрэгуляваньня даўгоў. Усяго гэтых вонкавых даўгоў Францыя мае больш, як 30 мільярдаў франкаў. Дык вось, калі падлічыць усё, што павінна сплаціць Францыя, то выйдзе, што адных працэнтаў яе скарб мусіць плаціць каля 18 мільярдаў у год.

Але Францыя адначасна сама давала пазыкі ўсім тым сваім „вассалам“, якія падтрымліваюць пакульшто яе гэгемонію.

І вось, яны вінаваты Францыі каля 15 мільярдаў, за якія яна акуратна атрымлівае процанты—каля 1 мільярда ў год. Да гэтага трэба дадаць яшчэ паўтара мільярда ў год нямецкіх рэпарацыяў, паводле „пляну Доўса“ — на бліжэйжыя 4 гады. Значыць, разам францыя атрымлівае ў год пэўных каля $2^1/_2$ мільяр.

Такім чынам адны толькі даўгі Францыі даюць у яе бюджэце 15 мільярдаў што-году дэфіцыту.

Вось, гэты дэфіцыт, ня кажучы аб вялізарных выдатках на военную гэгемонію ў Эўропе, павінны

Ад. Станкевіч.

Доктар Францішак Скарына—першы друкар беларускі.

(1525—1925).

II. Пачаткі друкарства беларускага і агулам усходня-славянскага.

Друкарская штука, як мы ўжо адзначылі, пачаўшыся ў Нямеччыне, паволі пашыралася на суседнія краіны і ўрэшце дакацілася да славян, як да заходніх, так да паўдзённых і ўсходніх, гэта знача: да Чэхаў, Палякоў, Сэрбаў і Баўгараў, Беларусаў, Маскоўцаў і Украінцаў.

Аднак, гэта штука даходзіла да славянскіх народаў паволі, асабліва да славян усходніх, як найдалей ляжачых ад Заходняй Эўропы. І дзеля гэтага Беларусы, Украінцы і Маскоўцы, ня могучы даволі доўгі час заснаваць друкарства ў сваіх краёх, былі прымушаны карыстаць з друкарняў сваіх найбліжэйшых суседзяў.

З заходніх славян, як мы ўжо ўспаміналі, першыя пазналіся з друкарствам у 1476 г. Чэхі ў Празе і ў 1491 г. Палякі ў Кракаве.

Ад гэтых, як ад найбліжэйшых суседзяў, друкарства дасталася да славян паўдзённых: Сэрбаў і Баўгараў у Цэтініі 1493 г.

Але нас тут цікавяць друкі ўсходня-славянскія, друкі продкаў трох сваяцкіх народаў: Беларусаў, Украінцаў і Маскоўцаў.

Першыя друкаваныя Кірыліцай кніжкі ў царкоўна-славянскай мове, празначаныя прадусім для Беларусі і Украіны, былі друкаваны не на Бацькаўшчыне, але ў Польшчы ў Кракаве. Друкаваньнем кніжак для нашых старон займаўся там немец Швайпольт Фіоль. У 1491 г. ён выдаў па царкоўна-славянску кніжкі: „Октоіх“, „Часословец“, дзьве „Тріодзі“ і „Псалтыр“.

Кнігі Фіоля зьяўляюцца аднак-жа і памяткамі беларуска-ўкраінскага друку на чужыне. Гэта даволі ясна відаць, як з посьлесловяў і ўвагаў выдаўца, так і з самога зьместу кніжак.

Для прыкладу возьмем некалькі выражэньняў з кніг Фіоля. У канцы „Осьмогласьніка“ (Октонт) чытаем **Докончана бысть сия книга оу великом градѣ оу Кракавѣ, при державѣ великаго короля польскаго Казимира, и докончана бысть мѣщаниномъ Краковскымъ Швайпольтомъ Фѣолемъ**. Або ізноў на 383 лісьце ў Часаслове пішацца гэтак: „**то есть личба до тои книгы, яко имають тетради быти от початку аж до конца одна тетрадь, подля единоѣ, и ты-ж одинъ листъ подля другого**“.

Возьмем так-жа некаторыя паасобныя словы з кніг Фіоля, як: **къ тобѣ, въ собѣ, отцю, празникъ, празнуеть, мучиникъ, твоэму, тройцю, давшому** і інш.

Як з цэлых прыведзеных сказаў, так і з гэтых паасобных слоў відаць, што кнігі Фіоля бязумоўна былі празначаны для Беларусі і Украіны і што яны не без падставы павінны быць залічаны да беларуска-ўкраінскіх першадрукаў.

А сталася гэта так: або рукапісы, з якіх друкаваў Фіоль, былі паходжаньня беларуска-украінскага, і ўжо мелі ў сабе адступленьні ад мовы царкоўна-славянскай на карысьць моваў беларускай, ці ўкраінскай, ды такім чынам перайшлі ў друкі,—або друкары, ці карэктары ў Фіоля былі Беларусы і Украінцы, і яны, складаючы словы, або іх папраўляючы, дапускалі беларуска-ўкраінскія „памылкі“.

Пасьля надрукаваньня ўспомненых некалькіх кніжак, Фіоль быў за працу сваю арыштаваны і такім чынам быў пымушаны пакінуць сваю цэнную працу. У той яшчэ час „сільныя гэтага сьвету“ ня ўсе на друкаванае слова глядзелі ласкавым вокам. Яны яго пераважна баяліся, як аружжа новых думак, новых сьветаглядаў.

Калі штука друкарская ставалася што-раз слаўнейшай і чуткі аб ёй пашырыліся на Усход Эўропы, Беларусы першыя пасярод сваіх суседзяў задумалі друкаваць кніжкі **самі** і прадусім **для Беларусі**. Дапяць гэтай мэты падняўся вучоны таго часу Беларус „**въ лѣкарскихъ наукахъ докторъ Францискъ Скорина изъ славнаго града Полоцка**“.

Аднак, і ён, відаць, не ўважаў магчымым прыступіць да гэтай працы ў сваей роднай Беларусі і споўніць свае пляны паехаў у Чэскую Прагу. А пляны яго былі нязвычайныя і не такія, як хоць-бы гэных, што друкавалі кніжкі ў Фіоля.

У гэных была мэта надрукаваць кнігі для агульнага ўжытку ўсходніх славян мовай царкоўна-славянскай; і толькі прыпадкам, як ведаем, у мову царкоўна-славянскую ўкрадаліся словы і выражэньні беларуска-ўкраіскія.

Пляны Фр. Скарыны былі куды шырэйшыя і глыбейшыя. Ён надумаўся „**вырозумѣния ради простыхъ людей**“ надрукаваць для Беларусі кніжкі ў мове беларускай.

Вось-жа ад 1517 г. Скарына прабывае ўжо ў Празе, дні працуе над перакладам Бібліі на беларускую мову, робіць захады дзеля прыгатаваньня літараў, а так-жа наладжаньня ўсей друкарскай справы. Сваей вялікай ідэяй заняўся Скарына так рашуча, што ўжо ў 1517 — 1519 г. г. былі перакладзены на тагачасную літэратурную беларускую мову і надрукаваны 22 беларускія кніжкі Старога Закону, а так-жа і Псалтыр.

Беларуская Скарынінская Біблія ёсьць такім чынам ня толькі першай друкаванай Бібліяй на ўсходзе славянства, але да таго яна ёсьць і першай Бібліяй у народнай мове сярод таго-ж славянства.

Аднак, відаць, не сядзелася нашаму Скарыне, на чужыне і ён, надрукаваўшы Псалтыр і сваю Біблію, вяртаецца на Беларусь і асядае ў Вільні, каб далей весьці друкарскую працу ўжо на роднай зямлі, дзе 1525 г. „въ дому почтивого мужа Якуба Бабіча, найстаршага бурмистра славнаго і великаго мѣста Виленскаго, і выдаець „Апостола“ і „Малую Подорожную Книжыцу“. І так Фр. Скарына, як бачым, сярод сваіх суседзяў першы заснаваў

пакрываць падаткамі францускія грамадзяне. Дык ці-ж дзіва, што франк ня можа ніяк „вылечыцца". Яго-ж хвароба—хранічная.

Вось, чаму ўрад Эрыо гэтак сардэчна пачаў фліртаваць з бальшавікамі: ён усё думаў, ці змусіць, ці неяк інакш выпрасіць у іх, каб пачалі плаціць царскія даўгі—для ўратаваньня Францыі ад банкурцтва. Але надзея гэта — „zawiodła". І вось, цяпер перад Францыяй ляжаць зусім выразна дзьве дарогі, з якіх яна павінна выбраць адну: ці банкруцтва фінансавае і—ў выніку яго—і палітычнае; ці толькі палітычнае, або банкруцтва тэй фальшывай, не пасільнай—не пакішані і не па розуму—недарэчнай палітычнай дыктатуры ў Эўропе, пабудаванай на залішне каштоўным ваенным і дыпляматычным бюджэце, якая руйнуе не адну толькі Францыю, але вядзе да руіны, ці да катастрофы ўсю Эўропу.

І Францыя мае—або павінна мець настолькі розуму, каб выбраць меншае зло. Да гэтага йдзе няўхільна ўся наша сучаснасьць—пад моцным націскам найбольш дальназоркай англа-саксонскай расы. Францыя апынулася ўжо ў фінансавай залежнасьці ад гэтай расы, з якой аднак-жа ўсё яшчэ прабуе канкураваць і бароцца, але ад якой яна адначасна дамагаецца ня больш і ня менш як... гарантаваньня яе істнаваньня (ці забясьпечаньня ад Нямеччыны). Дык ці-ж ня ясна кожнаму, што, калі ў англа саксаў (Англіі і Амэрыкі) у руках ня толькі фінансавы ратунак Францыі, але і яе самае істнаваньне (бо—„бясьпечнасьць"), дык гэтыя англа-саксы патрапяць змусіць Францыю ўрэшце паслухаць іх „радаў".

А гэтыя „рады" ўжо ў Англіі даюцца зусім галосна і адкрыта — яшчэ больш выразна, чым казаў у Жэневе Мак-Дональд.

Як ведама, Англія ставіць рашучым варункам сваёй „гарантыі" — абмежаваньне збраеньня і наагул ваенных расходаў Францыі, бо яны перад усім—разам з францускімі пазыкамі на тыя-ж мэты вассалам Францыі—больш за ўсё пагражаюць міру. „Каб абязацца бараніць Францыю ў часе вайны, трэба,—кажа Англія,—перад усім зьвясьці да мінімуму шансы гэтага яе выбуху". Вось, першая „рада" Англіі і Амэрыкі.

Другая „рада" з іх боку Францыі—думаць больш аб сабе, а не клапаціцца зашмат аб другіх, каго Францыя ўсё роўна адратаваць у іх ненармальных граніцах—не здалее. Тады ізноў будзе менш пагрозы вайной,—дык менш рызыкі для англійскай „гарантыі".

Кандратовіч.

Англійскія газэты аб варунках англійскай гарантыі бясьпечнасьці Францыі.

Уплывовая англійская газэта „Observer" пералічвае тыя варункі, пры якіх Англія можа гарантаваць сучасныя граніцы Францыі і Бэльгіі:

1) Францыя і Бэльгія згаджаюцца на эвакуацыю Руры і Кельна не пазьней, як да 15 жніўня сёлетняга году, а іншых абшараў Нямеччыны — не пазьней 1930 году.

2) Жэнеўскі „пратакол" будзе перагледжаны на найбліжэйшай сэсіі Лігі Народаў — у тым сэнсе, што Англія зьнімае з сябе гарантыю прыналежнасьці Горнага Сьлёнску і Гданскага Калідору да Польшчы і Бэсарабіі—да Румыніі.

Газэта піша якраз тое, што пісалі заўсёды мы: што можа быць пытаньне толькі аб тым, ці гэтыя няправільна і ненатуральна ўзятыя ці атрыманыя абшары будуць зьвернены назад шляхам мірным, ці ваенным.

Дык англійская дэмакратыя ня можа і ня хоча гарантаваць гэткія „ненармальныя" граніцы.

Яшчэ больш выразна піша вельмі салідны і ўплывовы ў лібэральных, радыкальных і сацыялістычных кругох орган „New Statesman":

„Францыя ня можа разьлічаць на гарантыю яе бясьпечнасьці з боку Англіі, пакуль яе ненавісьць да Нямеччыны няўхільна пагражае выклікаць вайну з боку апошняй. І трэба Францыі сказаць наперад, што, калі яе палітыка адносна да Нямеччыны выкліча рэванш, дык Англія больш ня прыдзе да яе на помач. Але мы баімося, што Францыя ніколі не зразумее гэтага. Ніколі Англія ня возьме на сябе гарантыі сучаснага тэрыторыяльнага ўкладу ў Усходняй Эўропе, бо такія граніцы, паскольку яны датычаць Польшчы і Румыніі, ня могуць і не павінны ўтрымацца. Англія можа яшчэ абараніць Францыю, калі яна акажацца ахвярай нападу з боку Нямеччыны. Але Францыя не павінна пачынаць вайны з Нямеччынай, калі апошняя захоча зьмяніць свае граніцы з Польшчай. Англія не ўмяшаецца ў гэтую вайну, бо яна перакананa, што гэтыя граніцы павінны быць зьменены на карысьць Нямеччыны. Няма ніякай падставы больш клапаціцца-ж аб бясьпечнасьці Францыі, чым аб бясьпечнасьці Нямеччыны, Расеі, Баўгарыі ці Польшчы. Наша задача — забясьпечаньне міру. А дзеля гэтага карысьней падтрымаць Нямеччыну проці Польшчы, а не наадварот.

Палітычнае жыцьцё.

Румынія і Нямеччына.

Паміж Румыніяй і Нямеччынай узьнялася гарачая мытная, ці эканамічная вайна, якая, ня гледзячы на яе бяскроўнасьць, можа аднак-жа зрабіць вельмі многа шкоды абедзьвюм старанам. Мы памятаем, як на леташнай Лёнданскай Канфэрэнцыі, якая апрацавала „плян Доўса", пачулася пакрыўджанай Румынія, калі яе пратэнсіі да Нямеччыны былі прызнаны церазмернымі і былі моцна абрэзаны. Зразумела, што Нямеччына, прыступіўшы да ўрэгуляваньня сваіх адносінаў з Румыніяй, ня мела ніякага жаданьня даваць ёй больш, чым вымагаў Вэрсальскі Трактат і „плян Доўса". Калі, пасьля вызваленьня Нямеччыны ад Вэрсальскай эканамічнай няволі (10 студзеня с. г.), узнавіліся перагаворы пераможцамі, дык з кожным з іх пачаліся ў немцаў канфлікты... Да вэрсальскіх „пераможцаў" залічае сябе і Румынія. Дык і з ёй перагаворы пачаліся з вострага канфлікту, які, магчыма, яшчэ некім раздзьмухіваецца, дый, можа, і не з аднаго боку.

Справы, якія трэба ўрэгуляваць паміж абедзьвюмя дзяржавамі, датычаць зьліквідаваньня тых шкодаў і рэквізіцыяў, якія ў часе вайны рабіла Нямецкая армія ў Румыніі. Як заявіў у бюджэтнай камісіі Штрэзэман, Румынія трэбуе звароту залішне вялікай колькасьці скаціны і пакрыцьця золатам усей сумы выпушчаных немцамі у часе акупацыі Румыніі „остаў".

Вось па гэтых 2 пунктах і ўзьняўся канфлікт.

Справа—ў тым, што, паводле Вэрсальскага Трактату, Нямеччына зусім не абязана выкупляць гэтыя асыгнацыі—ані сваімі маркамі, ані золатам. Але, паводле Трактату, Румынія мае права,.. зьліквідаваць усю нямецкую ўласнасьць у краю. Дык вось Румынія і націскае на Нямеччыну, каб тая зрабіла для яе нават больш таго, чаго трэбуе Вэрсальскі Трактат.

Нямецкі ўрад запрапанаў Румыніі заплаціць аж 50 міліёнаў залатых марак за гэтыя акупацыйныя грошы, але Румынія трэбуе **усей намінальнай сумы**, на якую было ўсяго выпушчана румынскіх „остаў". Дзеля гэтага перагаворы былі сарваны, і пачалася „мытная вайна".

Румынскі ўрад закрыў для нямецкіх тавараў граніцу.—Нямецкі — адказаў тым-жа ў адносінах да румынскіх. Румынскі ўрад заарыштаваў усе маемасьці нямецкіх грамадзян, спыніў увесь рух нямецкага насяленьня ў Румыніі, загадаў румынскім грамадзянам парваць усякія зносіны з немцамі і пагражае масавай высылкай немцаў з краю. Зразумела, што на моцы „добрасуседзкай узаемнасьці"—і нямецкі ўрад будзе рабіць тое-ж з румынамі.

Хто больш страціць на гэтым, цяжка сказаць.—Немцам вельмі патрэбна румынская пшаніца і іншае сыр'ё. Але Румынія ўвозіла заўсёды шмат нямецкіх — найтаньнейшых фабрыкатаў рознага роду. Дык трэба пачакаць, што з гэтай недарэчнай „вайны" будзе далей.

Зруйнаваньне друкарні беларускіх камуністаў.

„Słowo" атрымала № 3 камуністычнае часопісі „Большевик", органу Камуністычнае Партыі Заходняе Беларусі, якая аддзялілася ад варшаўскага цэнтру.

„Трэці нумар—піша „Słowo" — вышаў, прыпозьніўшыся, што сталася зусім ня з прычыны чуткасьці нашых уладаў бясьпечнасьці, а дзеля канфлікту паміж цэнтральным камітэтам камуністычнае партыі Заходняе Беларусі і такім-жа камітэтам польскае камуністычнае партыі.

„Адозва цэнтральнага камітэту камуністычнае партыі Заходняе Беларусі, зьмешчаная ў № 3 „Большевика", аддае „на суд камуністычнага сумленьня" факт **разбурэньня канспірацыйнае друкарні**, якая друкавала дзьве газэты: „Чырвоны Сьцяг" і „Большевик",—„халопамі цэнтральнага камітэту польскае камуністычнае партыі". „Незалежна ад гэтага—кажа адозва—Ц. К. Польшчы праз сваіх агентаў пачаў шырыць найбруднейшую брахню аб сяброх Ц. К. партыі Заходняе Беларусі, ды пачаў расканспіровываць партыйныя сакрэты. Вшэхпольскі Ц. К. насьлядуе італьянскіх фашыстаў у барацьбе з камуністамі і г. д." Уканцы адозва заклікае ўсіх камуністаў усіх краёў даць ацэнку гэтага **„нячуванага ў гісторыі рэвалюцыйнага руху злачынства"**:

Запраўды, як ні варожа аднасіліся да сябе ўзаемна ў старыя часы расейскія партыі с.-р. і с. д., ніколі барацьба між імі не даходзіла да такіх дзікіх паступкаў. „Słowo" тлумачыць, што ў аснове гэтае барацьбы ляжыць тая самая польска-беларуская нацыянальная барацьба, якая вядзецца ў-ва ўсіх галінах жыцьця Заходняе Беларусі: „і камуністычная партыя Заходняе Беларусі і польскія камуністы ня хочуць зрачыся некаторых сваіх нацыянальных імкненьняў".

Судзячы з выхаду № 3 „Большевика", прыходзіцца зрабіць вывад, што беларускія камуністы ўжо сваю страту направілі.

друкарню на роднай зямлі і стварыў новы народны кірунак.

Спасярод усходніх славян, як найдалей ляжачых ад Заходняй Эўропы—Бацькаўшчыны Гутэмбэрга, штука друкарства бадай што найпазьней дайшла да маскоўцаў. Друкарства дайшло да гэтага краю аж праз якіх сто гадоў ад свайго вынаходу, і праз гадоў 39 ад яго заснаваньня Скарыной у Вільні. Аднак, нельга сказаць, што Масква была цалком аддзелена ад Эўропы і ня ведала, што там дзеялася. Не! Важнейшыя весьці з Эўропы, хоць часта дужа позна, але даходзілі да Масквы, дужа яе цікавілі і нат' часта змушалі яе жыцьце тарнаваць на лад Эўропы. Дык і аб друкарстве Маскве даўно было ведама, але адразу ня было магчымасьці заснаваць яго там. Розныя весьці з Эўропы, а так-жа і аб друкарстве, заносілі ў Маскву раз чужаземныя паслы і купцы, а другі раз і ўласныя купцы маскоўскія, што мелі гандлёвыя зносіны з Эўропай.

Думка заснаваць у Маскве ўласнае друкарства паўстала ўжо ў 1551 г., калі там адбываўся так-званы Стоглавы Сабор, каторы зьвярнуў пільную ўвагу на тое, як псавалі кнігі тагачасныя пісары, перапісваючы іх. Дзеля перамогі гэтага зла, цар Іван Грозны з мітрапалітам Макарам пастанавілі заснаваць уласную друкарню і аддаць яе пад кіраўніцтва сваіх людзей, а не чужынцаў.

Друкарню заклалі ў цэнтры Масквы, якраз там, дзе адбываўся гандаль рукапіснымі кніжкамі. Друкарня была гатова ў 1563 г.

Загадчыкамі друкарні былі, Іван Фёдоров, дыякан, з роду масковец і Пётр Міціславец, беларус з Магілёўшчыны.

Насамперш зачалі яны друкаваць „Апостола", якога і скончылі 1-га сакавіка (марта) 1564 г., папрацаваўшы над ім 10 месяцаў з лішнім.

Праз шэсьць месяцаў па гэтым, два ўспомненыя друкары выпусьцілі ў тэй-жа Маскве другую кніжку: „Часословъ".

Праца ў першай друкарні ў Маскве Пятра Міціславеца, беларуса, паказвае, што ў заснаваньні маскоўскага друкарства дапамог нямала і Беларус, які, відаць, ужо быў зазнаёмлены з беларускімі Скарынаўскімі друкамі, а так-жа і агулам з друкарствам Фр. Скарыны ў Беларусі і ў Літве.

Але сумны быў лёс гэтых першых закладчыкаў маскоўскага друкарства. Зайздрасьць кніжных пісароў з аднаго боку, а людзкая цемната—з другога, не драмалі. Першыя маскоўскія друкары былі абвінавачаны ў гэрэзіі, а друкарня была спалена.

Суду за сваю „гэрэзію" не чакалі гэтыя друкары, яны тайком пакідаюць Маскву і ўцякаюць у Беларусь, дзе друкарства мае ўжо мацнейшы грунт і за праступак ня лічыцца.

І. Фёдоров, узяўшы сваю сям'ю, надрукаваныя кніжкі і некаторыя друкарскія прылады, разам з Пятром Міціслаўцам каля 1566 г. прыбывае да Вільні.

У гэты час у Вільні адбываўся Сойм, на якім І. Фёдовов і П. Міціславец знаёмяцца з гэтманам літоўска беларускім Рыгорам Хадкевічам. Гэтман прымаў друкароў нашых ветліва і запрапанаваў ім закласьці друкарню ў Заблудаве, [1]) з якога і сам ён быў родам. Друкары згадзіліся і ў 1569 г. 17-га сакавіка (марта) надрукавалі ў Заблудаўскай друкарні даволі вялікую кніжку „Евангеліе Поучительное".

Гэтман Р. Хадкевіч быў, як на той час, чалавек дужа асьвячоны, ды гарачы беларускі патрыёт. За прыкладам Фр. Скарыны ён праняўся народным кірункам. Ён быў тады так-жа зацікаўлены ідэяй перакладу царкоўна-славянскіх кніг на жывую беларускую мову. Вось, што сам гэтмам аб гэтым гавора: **„Помыслилъ-же былъ есмы и се, иже бы сію книгу, выразумѣнія ради простыхъ людей, преложити на простую молву"**, як ён казаў аб Евангеліі. Аднак, дзеля бліжэй нам няведамых прычын, Евангельле, замест мовы „простай", як выражаўся Хадкевіч, было надрукавана мовай царкоўна-славянскай.

У 1570 г. ў тым-жа Заблудаве вышаў яшчэ „Псалтыр", надрукаваны ўжо адным І. Фёдоровым, бо каля сярэдзіны 1569 г. П. Міціславец пакінуў яго і пашоў у Вільню, дзе каля 1574 г. аднаўляе перарванае па Скарыне беларускае друкарства.

Пасьля гэтага І. Фёдоров нядоўга аставаўся ў Заблудаве. Гэтман пастарэў, а да таго цярпеў тады ня мала і маральна, бо ў 1569 г. Вялікае Княжства Літоўскае (Беларусь, Літва і Украіна) было далучана да Польшчы, чаго ён быў вялікім праціўнікам, дык і апека над друкарствам была гэтману не ў галаве

Ізноў І. Фёдоров быў прымушаны шукаць больш удзячнага грунту для сваей ідэйнай друкарскай дзеяльнасьці. Ізноў бярэ ён сям'ю, друкарскія прылады, заблудаўскія і маскоўскія кніжкі і каля 1572 г, пераносідца ў Львоў, дзе і закладае друкарню.

Вось, з гэтай друкарні ў 1574 г. 15-га лютага выходзіць „Апостол".—першая друкаваная кніжка на ўкраінскай зямлі.

Такім чынам у 1924 г.: мінавала 350 гадоў ад часу надрукаваньня першай кніжкі на зямлі Украінскай і 360 гадоў ад надрукаваньня першай кніжкі на зямлі Маскоўскай, а сёлата, у 1925 г. у сакавіку месяцы мінае 400 гадоў ад надрукаваньня першай кніжкі на зямлі Беларускай і ў мове, прыбліжонай да мовы беларускай.

Беларускі Скарына і часам, і родным мейсцам, і глыбінёй ідэі, і лікам надрукаваных кніжак значна апярэдзіў сваіх суседзяў: украінцаў і маскоўцаў. Дык над ім-жа ў далейшым і затрымаймося.

[1]) Заблудау—мястэчка на беларускай зямлі, Беластоцкага павету.

Важнейшыя здарэньні.

У Польшчы.

Да забароны пасольскіх мітынгаў.

Цыркуляр мін. Ратайскага аб забароне пасольскіх вечаў на „Крэсах", выдадзены на падставе царскага закону з 1906 году і дэкрэтаў п. п. Асмалоўскага і Івашкевіча з 1919 г., адобраны ўсім урадам, у тым ліку і п. Тугуттам, які раней пагражаў выхадам у адстаўку, калі цыркуляр ня будзе скасаваны. Былы галава „вызваленцаў", заняўшы міністэрскае крэсла, сам прылажыў гэтак руку да скасаваньня свабоды слова ня толькі для звычайных людзей, але і для дэпутатаў.

Асаблівы напад.

Польскія газэты паведамляюць, што ў ноч на 20 лютага каля вёскі Крывазнакі адбылася сутычка паміж атрадам КОР і бандай у 20 чалавек, узброеной у карабіны, гранаты і кулямёты. Пасьля доўгай перастрэлкі банда адышла за кардон.

Аднак, акалічныя сяляне апавядаюць зусім інакш: яны кажуць, што група хлапцоў з-за кардону — без ніякага аружжа—хацела прыйсьці на гэты бок на кірмаш, як рабілася ў тыя гады. Толькі буйнае выбражэньне пагранічнікаў прадставіла гэта інакш.

Заграніцай.

Артыкул газэты „Le Messager Polonais".

У адказ на вядомыя артыкулы ў англійскай прэсе—у справе бясьпечнасьці міру, а таксама—гарантаваньня Англіяй усходняй граніцы Францыі, але не заходніх—Польшчы, польска-француская газэта ў Парыжу „Польскі Весьнік" піша, што „найлепшай абаронай міру будзе пэўнасьць, што ... на першы гарматні стрэл на Вісьле процi Польшчы—адкажуць францускія гарматы, „скіраваныя процi Рэйну"—(Нямеччыны).

Дык, відаць, усё павінна аставацца, як ёсьць цяпер, чакаючы на катастрофу.

Спатканьне Эрыо з Чэмбэрленам.

Францускі прэм'ер Эрыо меўся ехаць у Лёндан—дзеля асабістай гутаркі з англійскім міністрам загран. спраў, Чэмбэрленам, аб жэнеўскім „пратаколе", англійскай гарантыі бясьпечнасьці Францыі і ўрэгуляваньні даўгоў. Але хвароба франка, як піша англійскае агенцтва, затрымала Эрыо ў Парыжу. Аднак-жа, спатканьне саюзных міністраў усё-ж адбудзецца, бо Чэмбэрлен, едучы на сэсію Рады Лігі Народаў у Жэневу — праездам праз Парыж, будзе сам у Эрыо.

Ратыфікацыя японска-расейскага дагавору.

20-га лютага Цэнтральны Выканаўчы камітэт СССР ратыфікаваў японска-расейскую ўмову.

Закрыцьцё сэсii В.У.Ц.I.К-а.

20-га лютага зачынілася 4-я сэсія Усеўкраінскага Цэнтральнага Выкан. Камітэту. Старшыня Пятроўскі, зачыняючы зьезд, заявіў, што найважнейшай справай была справа засеву на вясну,—з пагляду на неўраджай у краю.

Грэка-турэцкі канфлікт.

Турцыя заявіла, што 2-га сакавіка—апошні дзень, да якога павінны выехаць з краю ўсе падлягаючыя абмену грэцкія грамадзяне, у тым ліку і сьвяшчэньнікі. Што датычыць падлягаючых высяленьню мітрапалітаў, дык іх урад ня будзе чапаць... да выбараў новага патрыярха. Але выбары гэтыя павінны адбыцца безадкладна.

Пагроза новага канфлікту.

Добры прыклад аружнага захопленьня Чэмбэрленаўскай Англіяй ягіпецкай правінцыі — Судану выклікаў наследаваньне ў мусолінаўскай Італіі. Італьянскі ўрад зьвярнуўся да Ягіпецкага, каб той „урэгуляваў граніцу паміж італьянскай" (захопленай аружна у Турцыі) правінцыяй Трыполі (ў Афрыцы) і Ягіптам, гэта значыць, каб зараз-жа ўступіў Італіі цэлы рад спадабаўшыхся ёй пагранічных аазаў. Аднача́сна з гэтай „просьбай" Італьянскі ўрад пачаў ветліва... канцэнтраваць свае войскі ўздоўж ягіпецкай граніцы.

Ягіпецкі ўрад адказаў, што прыступіць да перагавораў толькі пасьля новых выбараў. Але ці гэткі адказ здаволіць Італію і спыніць яе ваенныя крокі, вельмі сумлёўна.

Ізноў урадовы крызіс у Прусіі.

Толькі-што ўтвораны пасьля доўгіх спроб габінэт Маркса, ізноў выйшаў у адстаўку, бо прускі Сойм большасьцю 3-х галасоў выразіў яму недаверые. Паседжаньне Сойму было вельмі бурнае, бо нацыяналісты і камуністы рабілі абструкцыі. Процi ўраду галасавалі нацыяналісты, камуністы, людоўцы, гітлераўцы і гаспадарчая партыя.

Крызіс прускага ўраду можа адбіцца і на становішчы габінэту ўсей Нямеччыны, бо Лютэр, як і Маркс, абодва прадстаўнікі цэнтру, які, не здабыўшы падтрыманьня для Маркса ў Прусіі, можа адклікаць і Лютэра з становішча канцлера Ням. Рэспублікі.

Паводле апошніх вестак, Маркса ізноў высоўваюць на становішча прэм'ера. Ён згадзіўся і будзе рабіць больш шырокую ўрадавую коаліцыю, чым гэта было цяпер.

Цікавую прамову сказаў польскі Цыцэрон ў Прускім Сойме, пасол Бачэвскі. Ён моцна, забойча-моцна крытыкаваў пруская „rządy"—адносна да нацыянальных меншасьцяў. Ён казаў, што польская меншасьць дарэмна 4 гады вядзе барацьбу за свае правы ў Прусіі. Гэты польскі Рагуля ў Прускім Сойме закончыў сваю пекную прамову гэткім пярунавым акордам: „Калі-ж нарэшце („quousque tandem"!..) прусакі навучацца шанаваць правы іншых нацыянальнасьцяў?!.

Уся правіца, як паведамляе „ПАТ" — аж кіпела абурэньнем і падыймала шум.

І зусім дарэмна: трэба было папросту п. Бачэвскага папрасіць сказаць гэтую прамову ў Польскім Сойме.

Нямеччына—Аўстрыя.

Міністар заграніцных спраў Нямеччыны Штрэзэман у сваей прамове ў парляманце ў часе абгавору таговае ўмовы з Аўстрыяй—заявіў, што гэтая ўмова толькі часовая. Нямецкі народ з захапленьнем прыбітае мамэнт, калі наагул упадуць граніцныя слупы між абодвума нямецкімі краямі. Пакуль-жа гэта збудзецца, нямецкі ўрад зробіць усё, каб еднаць гэтыя краі— ня толькі гаспадарча, але і ў галіне законадаўства і ў іншых.

Мітынгі процi ўраду ў Японіі.

З повадну ўнясеньня японскім урадам у парлямант законапраекту аб „барацьбе з небясьпечнымі ідэямі" (камуністычнымі?), па ўсей Японіі адбыліся масавыя работніцкія мітынгі пратэсту процi ўраду. („Rosta").

Агульнае выбарнае права ў Японіі.

Урад падаў у парлямант праект закона аб агульным выбарным праве.

ГРАМАДЗЯНЕ! калі войт адмовіцца ад пасьведчаньня падпісу на дэкларацыі — паведамляйце аб гэтым безадкладна Цэнтр. Бел. Шк. Раду.

ХРОНIКА.

Гадаўшчына. 12/25 лютага 1910 г. (15 гадоў назад) у салі Жалезна-Дарожнага Клюбу на Хэрсонскай вул. (цяпер вул. Дамброўскага) быў першы ў Вільні беларускі публічны спэктакль. Ставілі „Па рэвізіі" Крапіўніцкага (пераклад з украінсага) пад рэжысурай Ф. Аляхновіча. У п'есе выступалі: апрача Аляхновіча, А. Бурбіс, Ч. Родзевіч, Ф. Мурашка, Карсакоўна, Арлоўскі і інш.

Апрача спэктаклю, былі на сцэне нацыянальныя беларускія скокі пад кіраўніцтвам І. Буйніцкага і пяяў хор, наладжаны Л. Рагоўскім.

На вялікі жаль, беларускае грамадзянства, прымушанае ўсе сілы свае аддаваць на барацьбу за самае свае істнаваньне ў Зах. Беларусі, ня здолела нічым адзначыць гэтыя ўгодкі!

„Эканамічная эвалюцыя і беларускі рух". Беларускі Студэнцкі Саюз ладзіць рад публічных лекцыяў аб Беларусі і беларускім адраджэнскім руху. Першую лекцыю на вышэй пададзеную тэму прачытае А. Луцкевіч ў нядзелю, 1-га сакавіка, у 4 гадз. папал. ў салі Беларускае Гімназіі (Вострабрамская 9). Уваход бясплатны.

З жыцьця беларускіх студэнтаў у Вільні. Толькі—што выйшаў у сьвет другі нумар „Студэнцкае Думкі" з даволі багатым зьместам.

У часопісі зьмешчана, паміж іншым, цікавая адозва беларускага Студэнцкага саюзу да студэнтаў-беларусаў, якія „баяцца прызнавацца да сваей беларускасьці" і прапавадь у беларускай студэнцкай арганізацыі, напалоханыя брахнёй польскіх эндэкаў і пагрозамі апошніх, быццам той, хто запішацца ў беларускую арганізацыю, будзе цярпець рэпрэсіі з боку прафэсароў і хутка будзе выдалены з унівэрсытэту. Студэнцкі орган пяярэчыць эндэцкім пужаньням, але самы факт, што гэтым можна запраўды запужаць людзей, паказуе, што нашы варункі жыцьця даюць падставу верыць у магчымасьць падобных дзікіх рэпрэсіяў...

Саюз паведамляе, што бібліятэка саюзу адчынена кожын чацьвер ад 4 да 6 гадз. і знаходзіцца пры Віленскай вул. дом № 12, кв. 6 (пры Школьнай Радзе).

Зацьверджаньне канфіскацыі. Віленскі Акружны Суд на гаспадарчым паседжаньні зацьвяр-

---

III. Час, у якім жыў Фр. Скарына.

Час, у якім жыў Фр. Скарына, у гісторыі Беларусі адзначаецца, як час найбольшага разьвіцьця Беларускага народу, як залатая пара ў жыцьці ягоным.

Падставы, ці лепш сказаць, зародкі такога разьвіцьця ў Скарынаўскі час—народ наш вынес з свае мінуўшчыны. Народ наш за час свайго поўнай самабытнасьці да XIII стаг. і за час свайго так-жа цалком вольнага, але супольнага з літоўцамі жыцьця ў XIII і ў XIV стаг. сфармаваўся ўжо ў выразную нацыю, а так-жа і — набраў палітычнага і культурнага гарту.

Калі беларуска-літоўская дзяржава дзеля розных прычын была прымушана ў 1386 г. згадзіцца на ўнію з Польшчай, то, хаця думка самой уніі ўжо тады разглядала гэту дзяржаву, як частку польскага гаспадарства, то ўсё-ж, ад гэтай уніі ажно да ўніі Люблінскай 1569 году самастойнасьць Беларуска-Літоўскай Дзяржавы, а гэтым самым і нашага народу, асталася істнаваць далей. Нават аснаўная думка ўніі — каб для беларуска-літоўскай дзяржавы быў кароль польскі і аднача́сна Вялікі Князь Літоўскі ў адной асобе, у палітычным жыцьці нашага краю не змагла ўтрымацца. Вялікія князі беларуска-літоўскія, як гаспадары краю, часта былі розныя ад асобы караля польскага, а залежалі ад яго толькі фармальна, на паперы, прысягаючы на вернасьць кароне польскай.

Унутранае жыцьцё дзяржавы нашай астаецца так-жа незалежным. Гэта дзяржава мае сваё асобнае войска, свой скарб, свае ўрады. Дзяржаўным мовай, мовай граматнасьці і культуры ёсьць мова беларуская.

Культура наша ў гэты час разьвівалась буйна і цьвіла пригожа. А калі дзеля якіх прычын зьяўляўся застой яе, то сьвядомыя сыны народу і грамадзяне знаходзілі з яго выхад і ўмела ратавалі палажэньне.

Жыцьцё прасьветнае краю было ў той час бадай выключна ў руках духавенства. Духавенства стаяла даволі нізка культурна і маральна. З гэтай прычыны выяўляўся застой і ў культурным жыцьці.

Дык знайшліся людзі сьвецкія — магнаты і патрыёты, як гэтман Рыгор Хадкевіч, як некаторыя віленскія бурмістры, мяшчане і інш., якія ўзялі на сябе абарону ня толькі праваў палітычных і грамадзкіх краю, але так-жа і справу жыцьця яго рэлігійнага, культурнага і маральнага.

З мэтамі абароны і разьвіцьця беларускай культуры, веры і маральнасьці паўсталі арганізацыі з сьвецкіх людзей, празваныя брацтвамі, да якіх належалі пераважна мяшчане і якія ў Скарынаўскі час былі вельмі пашыраўшыся на Беларусі.

Беларускія брацтвы, каб дапяць культурна-рэлігійна-маральных мэтаў, разумелі значэньне кніжкі дзеля дасягненьня культурна-рэлігійна-маральных мэтаў і вялікую на яе зварачвалі ўвагу. Дзеля напісаньня, а тым больш надрукаваньня кніжкі брацтвы не шкадавалі ані грошы, ані заходаў.

Кнігамі граматнасьці ў Скарынаўскі час служылі, бадай выключна, кнігі біблейскія і богаслужэбныя ў мове царкоўна-славянскай. Але мова гэта тады, калі істнавала ўжо мова жывая народу, была незразумелай для шырокіх слаёў грамадзянства. Дзеля гэтага на краёх старонак кніжкі процi незразумелых царкоўна-славянскіх слоў, ці цэлых выражэньняў, надпісываліся тыя-ж словы, ці выражэньні, па беларуску. Такія надпісы зваліся „Глоссы". Гэтыя надпісы (дапіскі) пры перапісываньні кніжкі ўводзіліся ў сам тэкст кніжкі. Такім чынам у Скарынаўскі час кніжкі граматнасьці, што да мовы, прадстаўлялі хістаньне між царкоўна-славянскай і беларускай.

Продкі нашыя гэтага часу ня жылі толькі сваім замкнёным жыцьцём: яны мелі пастаянныя зносіны з Эўропай. Асабліва Кракаў і Прага былі культурнымі цэнтрамі, куды заможныя беларусы ў гэты час дужа часта пасылалі вучыцца дзяцей сваіх.

Варункі грамадзкія краю так-жа ў той час ляшчэ належалі да лепшых.

Большыя гарады Беларусі і некаторыя мястэчкі кіраваліся правам так званым Магдэбурскім, якое давала местам нешта падобнае да цяперашняга самаўрадаваньня. Гэтае права давала магчымасьць нашаму мяшчанству арганізавацца і разьвіваць сваю культуру.

Жыцьцё-ж вёскі, жыцьцё беларускага селяніна ў той час так-жа было магчымым. Селянін наш быў тады яшчэ праўна пераважна вольным, а эканамічная залежнасьць яшчэ ня была страшная. Ен мог перабрацца з аднаго мейсца на другое, ці да другога пана, ці на зямлю вольную, якая тады яшчэ ня была зьвёўшыся. Падаткі плацілі селяне так-жа невялікія. Паншчына аканчальна заўладала селянінам толькі пасьля 1569 г.

Пры такім стане краю—палітычным, культурным і грамадзкім, незразумелыя, новыя думкі, новыя сьветапагляды мелі лёгкі да яго доступ і з свайго боку так-жа служылі будзіцелем краю да далейшага разьвіцьця.

У той час у Заходняй Эўропе ўжо сільна разьвіваўся гуманізм. Гуманізм—гэта кірунак людзкой думкі, які дамагаўся большай пашаны для ўсяго людзкога, земскага, супраць думкі духавенства, зварачаўшага ўвагу блізу выключна на справы вузка-рэлігійныя.

Кірунак гэты ня быў чужым і нашым продкам: гэта ён прадусім скіраваў думкі Фр. Скарыны да яго вялікай друкарскай і літэратурнай працы для свайго Беларускага народу.

Далей будзе.

дзіў канфіскацыю камісарам ураду на м. Вільню № 9 „Беларускае Долі“.

Незаконнае затрыманьне „Каляды“. Як ведама, камісар ураду на м. Вільню бяз ніякае падставы сканфіскаваў аднаднёўку „Каляда“. Суд у законным часе (ў працягу месяца) канфіскацыі не зацьвярдзіў. Ня гледзячы на гэта, п. Камісар адмовіўся цераз месяц вярнуць аднаднёўку выдаўцу, усё чакаючы, што, можа-ткі, суд яго пастанову зацьвердзіць.

Аднёўка вернена выдаўцу толькі цяпер — акурат цераз **два** месяцы пасьля беспадстаўнае канфіскацыі.

Як мы чулі, Беларускі Пасольскі Клюб падае міністру ўнутраных Спраў запрос з прычыны незаконнага паступаньня камісара ўраду на м. Вільню.

Разгром прафэсыянальных саюзаў. Пастановай Акружнага Суда ў Варшаве зьліквідаваны „за антыпаньстововую дзеяльнасьць“ наступныя прафэсіянальныя саюзы: 1. Праф.-саюз будаўляных работнікаў. 2. Праф.-саюз тарговых і канторскіх працаўнікоў. 3. Праф.-саюз ляснога промыслу. 4. Праф.-саюз валакністай прамысловасьці. 5. Праф.-саюз мэталістаў. 6. Праф.-саюз гарбарскіх-работнікаў. 7. Праф.-саюз тытуновай прамысловасьці. 8. Праф.-саюз нефаховых працаўнікоў.

Гэтая пастанова Варшаўскага суду зьяўляецца запраўдным разгромам прафэсіянальных арганізацыяў у Польшчы, бо, здаецца, усе яны мелі аддзелы правінцыяльны па усей Рэспубліцы.

Адаб'ецца гэтая пастанова і ў нас — у Віленшчы е. Справа ў тым, што прадстаўнікі польскіх партыяў (PPS) усе свае сілы напружалі, каб наш самастойны краёвы прафэсіянальны работніцкі рух аддаць пад каманду варшаўскіх цэнтраляў. Вось-жа тыя саюзы, якія з самастойных арганізацыяў ператварыліся ў аддзелы варшаўскіх, цяпер уладай ліквідуюцца.

Віленскія работнікі дорага прымушаны плаціць за свой варшаўскі „патрыятызм“...

На што віленскі Магістрат дзярэ з нас падаткі? З справаздачы аб паседжаньні Мястовай Рады ў Пазнані, надрукаванай у пазнанскіх газэтах, можна даведацца, што Магістраты Варшавы, Вільні і Львова асыгнавалі **чатыры з паловай тысячы злотых** (разам ці кожны?) на... субсыдію эндэцкай газэце „Gazeta Warszawska“.

Шкада, што віленцы толькі ад пазнанскай Мястовай Рады даведаліся аб тым, на што ідуць тыя падаткі, якія „нашы“ эндэцкія генаралы, паны Банькоўскія зьдзіраюць з нас, адбіраючы ад галодных і голых дзяцей...

Кожны ня хворы маральна чалавек закляйміць гэткае марнаваньне народных грошы, як бяспрыкладнае надужыцьце... Выбаршчыкі Вільні павінны добра запамятаць гэтае.

У паліцыі йшчэ мала „начальства“! Як даведалася „Słowo“, у Віленшчыне ў хуткім часе мае быць павялічана лічба штатных афіцэрскіх становішч у паліцыі.

Вязуць „аўтакефалію“. У Варшаўскім Праваслаўным Сынодзе пачалі рыхтавацца да прыняцьця дарагіх гасьцей—З мітрапалітаў, якія вязуць у падарак Польшчы ад „Канстынопальскага“ патрыарха (?) даўно ужо заказную яму п. п. Стшалкоўскім і Пекарскім „аўтакефалію“ Праваслаўнай Царквы ў Польшчы. Шкада толькі, што нават гэткая „аўтакефалія“ будзе, як нязгодная з царкоўнымі канонамі (законамі), не запраўдная.— Бо-ж гэтыя каноны вымагаюць у гэтым выпадку перад усім згоды не „Канстантынопальскага“, а Маскоўскага патрыарха, як галавы праваслаўнае царквы былое Расеі, ад якой хоча аддзяліцца польская.

А галоўнае—тое, што каноны вымагаюць, каб аўтакефалія (уласная найвышэйшая ўлада — „галава“) была ўведзена па пастанове ўсе—**народнага царкоўнага сабору** — духавенства з міранамі, а не адных архіерэяў з п. п. польскімі чыноўнікамі.

Падзяка. Кам. Т-ва. помачы пац. ад вайны кс. Семашкевічу шчыра дзякуе за 40 зл. ахвяры на дзіцячы прытулак.

З жыцьця Горадні.

Узнаўленьне беларускага тэатру.

26 студня 1925 года адбыўся ў Горадні першы за апошнія чатыры гады беларускі спэктакль. Пасьля ліквідацыі апошняй беларускай трупы ў 1921 годзе, горадзенцы ня бачылі на сваёй сцэне ніводнай беларускай п'есы, дзеля гэтага на спэктакль у мястовы тэатр сабралася шмат народу.

Ставілася камэдыя Ф. Аляхновіча „Шчасьлівы муж“ пад рэжысэрыяй старога артысты Дашэўскага. Камэдыю зыгралі вельмі добра. Асабліва адзначыліся артысты старой беларускай трупы 1919 году, як М. Кухарчук, Рубаніха, М. Галавач і новая артыстка Н. Ламашэвіч у ролі Мар'яны. Нічога сабе згулялі: Прага ў ролі Мацальскага; Сомчук (Фэлька) і Ярашэвіч (Мяшочыха).

Аднаўленьне беларускага тэатру ў Горадні дастойна прывітаньня. **А.**

Хто ведае, дзе знаходзіцца **Павал Паўлаў Борка**, па прафэсіі шавец, родам з Вялейскага павету, жыўшы да вайны ў Вільні, просім паведаміць адміністрацыю „Беларускай Долі“.

Інтэрпэляцыі Беларускага Пасольскага Клюбу.

№ 163—да п. п. Міністраў Справядлівасьці і ваеннага—ў справе **біцьця і зьдзекаў** над Вінцусём Лавейкам з боку пагранічнае варты.

8 студня 1925 г. жаўнерамі 4 кампаніі 5 бaону пагранічнай варты быў арыштаваны жыхар фальварку Бабічава (Празароцкай гміны, Дзісьненскага пав.)—Вінцусь Лавейка—і адасланы на пастарунак у маёнтку Родзіўшчына. На пастарунку сяржант Тэй, капрал Рук, жаўнеры Малэнда, Лавіцкі і Паўловскі пачалі біць па твару 18-летняга хлапца. Б'ючы яго, вайсковыя казалі, што б'юць яго дзеля таго, што яго матка сказала, што жаўнеры ўкралі ў яе сала. Зьбіўшы зусім хлапца, яго павялі далей на пастарунак у Янава.

Па дарозе капрал Рук пачаў па зьверску зьдзекавацца над нялетнім хлапцом: змушаў яго падаць у балота, ставіў на калені, цэлючыся ў яго з карабіну, зразаў яму валасы за галавы штыхом, біў прыкладам карабіну. У Янаве Лавейку паставілі на калені на даўжэйшы час. З Янава завялі арыштаванага ў Загацьце, дзе ў прысутнасьці паручыка Луковіка пачаў яго дапрашываць сьледчы агент. Пры гэтым дапросе агент ударыў хлапца некалькі разоў па твару, пакуль дапрашываны не зваліўся на зямлю. Ляжачга ўжо на зямлі, хлапца таксама білі і таптaлі нагамі.

Гэткім чынам арыштаванага змусілі прызнацца, што гэта ён сказаў, што жаўнеры ўкралі сала. Пасьля гэтага арыштаванага завялі на паліцэйскі пастарунак, дзе і напісалі пратакол. Сьведкай вышэйпаданага злачынства быў Мікіпар Шастак. Зьбіты жаўнерамі Лавейка дагэтуль ляжыць у ложку і мае адпаведнае доктарскае сьвядэцтва.

Повадам да вышэйпаданага злачынства было тое, што пералічаныя жаўнеры ўкралі ў маткі зьбітага хлапца, Марылі Лавейка, сала і мяса ад 2 кабаноў і што пакрыўджаная заявіла аб гэтым паліцыі.

І вось жаўнеры ня толькі здалелі ўкрыць свае зладзействa ад паліцыі, але яшчэ ўчынілі злачынства над нялетнім хлапцом.

Дзеля вышэйпаданага інтэрпэлянты пытаюцца ў п. п. Міністраў: 1. Ці яны маняцца безадкладна зрабіць дазнаньне ў справе надужыцьцяў пагранічнай варты? 2. Ці маюць аддаць судовым уладам ваенных і агента тайнай паліцыі за зьдзекі, біцьцё і пазбаўленьне волі В. Лавейкі? 3. Ці маюць выкараніць зладзействы, робленыя пагранічнікамі?

Варшава, 23 студня 1925 г.

№ 164—да п. Міністра скарбу—у справе **рабунковага спагону падаткаў.**

15—16 сьнежня 1924 г. лаўнік Сьвірскай гміны, Сьвянцянскага пав., Міхал Куркуль прыбыў з даручэньня войта да Міхася Супка — у в. Цедзевічы, каб атрымаць ад яго падаткі ў суме 5,14 зл. Падатнік папрасіў стрымацца з сэквэстрацыяй да чацьвяргу, калі ён, прадаўшы што-колечы, заплаціць падатак. Калі аднак-жа лаўнік не згадзіўся на просьбу, Міхась Супко запрананаваў сэквэстратару забраць хамут і іншыя незамкнёныя рэчы—на пакрыцьце падаткаў. Але Куркуль і на гэта не згадзіўся, але сякерай зламаў куфар і забраў адтуль вопратку і 2 залатыя шлюбныя пярсьцёнкі.

Гаспадыня дому, якая спраціўлялася гэтаму бяспраўю, была пабіта.

Сьведкам гэтага ўсяго быў солтыс вёскі — Язэп Супко.

Дзеля вышэйпаданага інтэрпэлянты пытаюцца ў п. Міністра: 1. Ці ведама яму аб усім гэтым? 2. Ці маніцца выкараніць рабункoвы спагон падаткаў? 3. Ці маніцца пацягнуць да адказнасьці лаўніка гміны, а таксама падняць справу аб звароце пакрыўджанаму зробленных яму стратаў?

Варшава, 23 студня 1925 г.

№ 165—да п. Міністра Зямляробства і Дзяржаўных Маемасьцяў—у справе **надужыцьцяў надлясьнічага Руткевіча.**

Сьледам за дзяржаўнай адміністрацыяй, якая на беларускіх абшарах пазваляе сабе ўсякага роду надужыцьці, ідуць і чыноўнікі Упраўленьня Дзяржаўнымі Лясамі. Масавыя скаргі насяленьня на неадпаведнае паступаньне надлясьнічых, лясьнічых, а нават лясьнікоў—сьведчаць аб балючым адчуваньні насяленьнем тых крыўдаў, якія яму робяцца, а таксама—аб тым, што гэтыя крыўды—агульнае зьявішча. Падаем тутака адзін з прыкладаў надужыцьцяў, зробленых надлясьнічым Руткевічам.

Старшы лясьнічы Дзісьненскага пав. п. Руткевіч паведаміў заінтарасаванае насяленьне аб маючых адбыцца ў в. Сазаны, Язьненскай гміны, Дзісьненск. пав., 15 чэрвеня 1924 г. публічных таргох—на аддачу ў арэнду казенных вучасткаў лесу і сенажаці. У назначаныя час і месца сабралося насяленьне. У хуткім часе на таргі прыбыў ня сам надлясьнічы, але яго бацька, Вацлав Руткевіч, апрануты ў форму надлясьнічага, а таксама і лясьнік Фурса. Гэтыя акалічнасьці не давалі сялянам ніякае падставы думаць, што асоба надлясьнічага—неадпаведная. І арэндная ўмова была зроблена. Лес і сенажаць былі аддадзены ў арэнду п. Тадэўшу Еленьскаму з фальварку Канаршчызна—за 20 руб. золатам, якія новы арандатар—у прысутнасьці сьветкаў: Якава Нарэйкі, Аляксандра Нарэйкі з в. Саўкава, Хвёдара Лавэйкі і Пракопа Лавэйкі з в. Сазаны, Язьненск. гміны, зараз жа і заплаціў вышэйназванаму „надлясьнічаму“ В. Руткевічу. І вось, ня гледзячы на публічную аддачу ў арэнду лесу і сенажаці, лясьнік Фурса, які быў прысутны на таргох, зрабіў 2 пратаколы: адзін на п. Еленьскага, другі на сялян в. Сазаны за быццам самавольнае выганяньне на пашу скаціны і наагул карыстаньне зарандаванай сенажаці, і пасьля гэтыя пратаколы былі скіраваны да міравога Суду ў Дзісьне. У часе судовай расправы 15/XII 1924 лясьнікі Фурса і Малькевіч нават давалі Суду фальшчывыя паказаньні, быццам ніхто ні лесу, ні сенажаці ў арэнду не здаваў. Гэтыя паказаньні лясьнікі давалі дзеля таго, што рэч ішла аб іх начальстве, якое, відаць, папросту хацела ўняважніць арэндную ўмову. Ня гледзячы на гэтыя паказаньні, суд апраўдаў сялян в. Сазаны і п. Еленьскага (справа № 842 і 850 у Міравым Судзе ў Дзісьне).

Паданы факт выразна сьведчыць аб тым, што надлясьнічы Руткевіч і яго падуладныя лясьнікі паступалі нясумленна ў адносінах да насяленьня, а сам Руткевіч дапусьціў паступак, які павінен кваліфікавацца, як ашуканства.

Дзеля гэтага інтэрпэлянты пытаюцца ў п. Міністра: 1. Ці маніцца пакінуць на далей на пасадзе надлясьнічага п. Руткевіча, які страціў усякае даверые ў насяленьня? 2. Ці маніцца пакараць лясьнікоў, якія давалі на Судзе фальшывыя паказаньні, і тым наражалі насяленьне на матэрыяльныя страты і пазбаўленьне чэсьці?

Варшава, 23 студня 1925 г.

Выясьненьне.

ГРАМАДЗЯНЕ! некаторыя малыя вёскі праз дэкляpацыі дамагаюцца, каб у іх вёсках былі ўноў адчынены беларускія школы, ня гледзючы на тое, што ў суседняй вёсцы ўжо ёсьць урадовая школа, хоць і польская, да якой належаць і гэтыя малыя вёскі.

Урад ня можа адчыняць школы ў кожнай вёсцы, дзеля таго, што на адзін школьны абвод—пазакону можа быць толькі адна школа. У гэтакіх выпадках трэба падаваць дэклярацыі Інспэктару аб ператварэньні ужо існуючай польскай школы ў суседней вёсцы ў беларускую.

Калі з усіх вёсак, належачых да аднаго школьнагз абводу, бацькі пададуць Школьнаму Інспэктару дэклярацыяў ня менш, як на 40 дзяцей, то гэтая польская школа ператварыцца ў беларускую.

Наадварот, калі-ж кожная вёска будзе дамагацца беларускай школы для сябе, то ня толькі не адчыняцца новыя беларускія школы, але не ператварыцца ўжо існуючая польская школа ў беларускую, бо разаб'юцца дэклярацыі і ні на водную школу не набярэцца дзяцей ня менш, як на 40.

Дык з аднаго школьнага абводу ўсе павінны дамагацца аб адчыненьні аднэй беларускай школы для ўсіх вёсак гэтага абводу, або аб ператварэньні ўжо існуючай польскай школы ў беларускую.

Дэклярацыі ад некалькіх вёсак з аднаго школьнага абводу Школьнаму Інспэктару можа здаць адзін паўнамоцнік.

Цэнтр. Бел. Шк. Рада
Вільня, Віленская 12—6.

Карэспандэнцыі.

Зачыненьне беларускіх школ.

(З Слонімшчыны).

16 лютага бягучага году па загаду Слонімскага Старосты з дня 6 II № 2988, прыехалі ў Чамерскую прыватную беларускую пачатковую школу два паліцыянты з Азярніцкага пастарунку (№ 1577 і № 2438) і зачынілі школу. У час разгону школы вучылася 61 вучань. Вучні, пачуўшы, што больш польскія ўлады вучыцца ў роднай мове не пазваляюць, у школе паднялі такі плач, якога мне ніколі не давялося ні бачыць, ні чуць пры нябожчыках. Вёска дайшла да такога смутку, што ня ведала адразу, што рабіць. Ад вучыцеля беларускай школы **М.** Бурсевіча пад прымусам узялі падпіску ня вучыць. Дзеці, з пануранымі галоўкамі і засмучанамі тварыкамі, з слязьмі, выступіўшымі на вочках, з падлоббя пазіраючы на паліцыянтаў, разходзіліся да хат.

Пасьля першага вялікага суму вёска трохі апомнілася і на заўтра 17-II-25 утрох дэлегатаў на пяхоту пайшлі ў Слонім „па начальству“ прасіць роднае школы. У Старостве дэлегатам зазначылі, што староства моцна стаіць на тым грунце, каб у павеце ня было ніводнай беларускай нават і прыватнай школы, што школы павінны быць адналітыя, адно польскія. Яшчэ гарэй на сэрцы, пачуўшы ад павятовай улады, што нават у Слонімскім павеце, у якім 80 проц. вясковай людмасьці беларускай, школы павінны быць адно польскія... Ад староства дэлегаты папляліся да пана павятовага школьнага Інспэктара, Кажана. Занясьлі скаргу, прасілі парады, прасілі школы. Нічога не памагло: і пан Інспэктар стаіць на тым самым становішчы, як і Староства. І пайшлі ні з чым

А дзеткі ў дома чакалі радасьці, чакалі школы, алеж яе дагэтуль няма.

Такім самым чынам зачынены беларускія школы ў Прудах і ў Ледзінах. Вучыцелькі гэных школ, Капітанчык і Белавусава, сядзяць у вязьнях у Слоніме; а за што? За родны люд, за родную школу... Зачынілі школу ў Азарычах, у Угрыне і ў Залацееве. Дзякаваць Богу, ніводнай нідзе не пакінулі, хоць на паказ.

Трылісьцьнік.

Нашыя—злыбяды.

(*Меляховічы, Слонімскага пав.*).

Адна пані злажыла сваё збожжа ў гумне аднаго селяніна. Гумно гэтае загарэлася. Суседзі паўлазілі на стрэхі, каб агонь не перакінуўся на іх гумны, бо тушыць гарэўшага гумна ня было магчымасьці. Тагды пані кажа да людзей: „што вы бароніце другія гумны, разносьце вагонь, хай усе гараць“. Суседнія гаспадары адказалі: „маўчы, а то мы і цябе кінем у вагонь“.

Пані данясла на гаспадароў, як на падпальшчыкаў. Іх закавалі і павязьлі ў Слонім. У дарозе ім нават не раскавалі рук, каб яны маглі пайсьці да ветру. Сьледавацель у Слоніме не знайшоў ніякай віны ў іх і адпусьціў іх дамоў.

Як ведама, мала хто з папоў мае „довад асабісты“. Як цяжка папу дастаць „довад асабісты“, відаць з наступнага факту. Антон Аляксандравіч Аляхновіч радзіўся ў Моўчадзі, скончыў настаўніцкую сэмінарыю, пасьля настаўніцкі інстытут і ўвесь час працаваў на тэрыторыі цяперашніх „Крэсаў“. Цяпер ён папом у Косаўскім павеце. Ужо больш году, як ен палаў да Косаўскага старасты аб выдачы яму пашпарту і далучыў: 1) мэтрыку, 2) звальненьне з обшчаства (пры паступленьні ў інстытут), 3) фармулярны сьпісак і шмат другіх дакумэнтаў. Здавалася-б, што на падставе гэтых дакумэнтаў можна было-б выдаць яму пашпарт. Але гэтага Староству мала. Яно справу пераслала ўва ўсе тыя мейсцы, дзе служыў Аляхновіч, і зьбірае аб ім „апінію“. Сабраўся цэлы том дакумэнтаў. Уканцы справа перайшла ў Маўчадзкую гміну, каб яна выслала яшчэ выпіску з кніг сталых жыхароў.

Б.

Голас беднаты.

(*Гміна Пацаўская, Слонімскага пав.*).

Бязьмерна цяжкае жыцьцё пры сучасных варунках дае адчуваць сябе на кожным кроку. Зьдзекі перайшлі ўсякую граніцу чалавечага разуменьня. Найбольшую крыўду церпіць той бядак, якому судзіла злая доля — мачыха быць згнаньнікам на роднай зямельцы і царпець усе зьдзекі, якія чыняць яму „сільныя сьвету сяго“.

Ніякая нашая добрая воля не паможаць нам здабыць сабе тыя правы, якія гарантуе нам польская Канстытуцыя. Прыходзіцца з дня на дзень чакаць нейкае панскае ласкі, якую ўмеюць яшчэ і цяпер абяцаць нашыя добрыя „паночкі“.

Між іншым, напішу тут для ведама нашых чытачоў і грамадзянства, якую нядолю церпіць той бяздомны батрак ці селянін, які мае адну дзесяціну ці ½ дзесяціны ўбогай зямліцы, ды як ён павінен жыць з малымі дзеткамі, тагды, калі ад яго адняты той заробак, якім ён карыстаўся яшчэ ў царскія часы.

Гэтым хачу сказаць пра нашыя двары, якія ў час гэты замкнуліся ад нашага беднага батрака, ды сілаю хочуць загнаць яго працаваць у гэтым двары адно за хлеб, на які наш бядак столькі гаруе. Напрыклад двор Міроўшчына ў Пацаўскай гміне — гэта адзін з тых вялікіх двароў, які яшчэ ў леташнім годзе даваў заробак гэтым няшчасным згнаньнікам. Цяпер-жа гаспадар гэтага двара, пан Стравінскі, настолькі „паразумнеў“, што хоча прымусіць такіх бедакоў ісьці працаваць яму ад цямна да цямна за адзін злоты, гэта значыць: за пуд жыта трэба рабіць пяць дзён, а на абутак і адзетак няма!.. Працуй хоць голы, калі хочаш есьці. Ён нават не баіцца, што ў яго ня знойдзецца такіх работнікаў, якія зрабілі-б байкот на яго працу. Гаворачы з сваім упраўляючым, ён кажа: „kiedy nie chcą iść za jeden złoty, niech siedzą głodni na piecu, to nie będą mieli i tego“.

Вось, якімі дарогамі хочуць прымусіць бедака працаваць на панскую роскаш.

Сьлёзнавокі.

З нашага жыцьця.

(*З Бельшчыны*).

У нядзелю 15-га лютага ў Мілейчыцах адбыўся мітынг, на які прыехаў наш выбраньнік ў Сойм пасол Валошын. Са ўсей нашай гміны і нават і з суседніх сьцякаліся грамадзяне, людзей было да 2-х тысяч. Прышлі яны слухаць ня радасныя весткі, бо ў нашым жыцьці няма нічога радаснага і прышлі за тым, што-б даведацца, як выйсьці з гэтае бяды і нядолі.

У сваей прамове наш дарагі абаронца нашых правоў абрысаваў усю сучасную палітыку польскага панскага „rządu“ і адносіны яго да „Крэсаў“.

Мітынг закончыўся славамі беларускага паэта „Ад веку мы спалі і пара ўжо нам прабудзіцца“ і пад шумныя воплескі беларусаў (бо палякі, каб маглі, то бы зьелі нашага пасла!).

Наша сялянства добра зразумела, чаго трэба, каб жыць лепей, і вітала нашага пасла за яго добрую прамову. Калі-ж у Мілейчыцы прыяжджаў пасол-паляк Józef Jankowski з „8“ ці „12“, (а можа і лякай „8“—„Пяст“), то яму, як ён скончыў, ніводная нават сабака не забрахала, ня толькі каб хто хоць адзін раз паклопаў у ладоні.

Беларускія газэты разьбіраліся і тут-жа з радасьцяй чыталіся. Грамадзяне прасілі пасла прыехаць яшчэ раз і выражалі яму ад імені ўсяго беларускага грамадзянства Бельскага выбарнага раёну, каб беларускі клюб дабіваўся, каб і мы мелі замест выбыўшага Якавюка, другога прадстаўніка ў Сойме.

Усёзнайка.

Праезд п. ваяводы Рачкевіча.

(*Маладэчна*).

Дня 12/II 1925 году праяжджаў на 3 самаходах праз Маладэчна п. Ваявода. Спатканьне для яго на гэты раз ня было падгатавана, спатыкалі: войт гміны, камандант паліцыі і афіцэр ад войска.

Па прыезьдзе зьбеглася некалькі жыдоў і беззработных сялян паглядзець начальства. Прабыўшы на пастарунку паліцыі з паўгадзіны, Ваявода са сьвітай і п. Старостам Вялейскім ад'ехаў на Вільню.

Пры ад'езьдзе выйшаў кур'ёз: Ваявода ад'яжджаў, і ні адзін з прысутных ня зьняў яму шапкі (хаця пан камандант махаў рукамі). Па ад'езьдзе камандант пачаў лаяць, што ніхто не аддаў належнае пашаны, нават ня зьнялі шапак. Дык адзін селянін і кажа: „от, незнаёмы, дык і ня зьнімаем“.

Малады.

Жыцьцё добрае — за фурманкі і то плацяць.

(*в. Кульгаі Празароц. вол. Дзісенск. пав.*)

Жыцьцё нашае вёскі - як у раі. Вёска вялікая - больш як за сто хат. Зямлі колькі хош - на карычках цераз сваю паласу ня станеш, бо рукі і ногі будуць на чужой паласе. Хлеб палова жыхароў вёскі канчае каля Каляд, другая каля запустаў, а там цягнем, што мага, на кірмаш у Празарокі—абрусы, ручнікі, хусткі, кажухі, - нат і апошнія нагавіцы, - гэтае ўсё на хлеб. Маем з сотню дзяцей і - ўспамін аб расейскай школе. Бо цяперака ня маем ніякай. Гады два ўзад прыяжджаў да нас нібы заступнік інспэктара школ, пазваў нас у хату, палажыў ляворвар на стале і давай пытацца: якую школу хочаце? — Адказалі: беларускую. Дык ён адразу за „broń“ і крычыць: “у вастрозе ўсе пагніеце, хто за польскую падпісывайся!“ Ну, дык усе давай Бог ногі - вон з хаты. Так і засталося: - польскае ня хочам, а сваей не даюць.

Ды і тое блага, што не зарганізаваны мы, як мае быць: няма згоды, дык ня можам і згаварыцца хаця на прыватную школку. А дзеткі гадуюцца, як ваўкі—проста сорам, ганьба.

Падаткаў маемо—як і ўсюды—за ўсё, а плаціць іх ня маем чым. Шукалі заробкаў, ажно яны і падкруціліся. Увосені пачалі правіць дарогі, — ну і аб'явілі, што ад куб. мэтру жвіру будуць плаціць па 5 зл., дык і кінуліся людзі, — рады пастарацца. Капалі, вазілі, рассыпалі, усё скончылі, — гайда ў гміну па грошы. Там кажуць: „гэта вам зарахуецца на падаткі.“ Добра, — няхай будзе, як Сора казала. Ажно раптам сыпяць „nakazy płatnicze.“ „Jazda“ да гміны па грошы а тамака адказ: „найперш збяром з вас, а тады ўжо і заплоцім.“ І чакаем дагэтуль у мора пагоды, — а 5 зл. за мэтр ужо абярнуліся ў 1 злоты, а там мо' падойдзе тэрмін даўнасьці, дык бывай здароў і злоты!

А вось, са два тыдні ўзад, адбывалася зьмена жаўнераў. Трэба было вязьці рэчы ў Лужкі — гэта 25 в. Загадалі фурманкі і абяцалі па 8 зл. за фурманку. Добра і гэта, — завязьлі, просім расплаты; — кажуць: каб ехалі дамоў, а заставіць двух чалавек, якім заплоцяць за ўсіх. Але неяк ўжо ня маем мы веры да нашых „прыраджоных гаспадароў,“ — дык асталіся чакаць усе. Чакалі, чакалі, — заплацілі нам па 7 зл. Дзякуй і за гэта, — ну, а злоты трэ каму небудзь на „рэчы саладзейшыя.“

Перад Новым годам прыехала тутака нейкая „спулка“ — будаваць пагранічныя стражніцы. Нанялі фурманкі ў Баброўшчыну — 15 в. ехаць на тартак па дошкі, абяцалі добрую плату ад мэтру. У перагонкі паляцелі людзі, ломяць колы, гоман, — каб толькі зарабіць. Прывязьлі дошкі, — а нам па 2 зл. за фурманку і за дзень дарогі. Як жа гэтак? — кажам. — А яны нам: „мы ж вас не прасілі, а вы вызваліся самі“. Гэтак лоўка, далікатна,—як і належыць нацыі з „вышэйшай кукьтурай“.

Дык чым і ня жыцьцё? — усё, як трэба быць. У фурманкі ня гоняць, за фурманкі плацяць, дарог дарма ня правілі, на падаткі атрымаем грошы ад гміны, — ну, гэтак ўсё далікатна, пенка — як у ладнай казцы.

Часам, калі патрэбны каму некалькі фурманак, дык самі ня ідуць браць, бо можа знайсціся „bolszewik“ і не паедзе. Тады зьвяртаюцца да гміны, а тая ужо заказвае фурманкі, як бы дзеля сваей патрэбы (хаця мае стойку 6 коні, а на гэтую стойку плацім па пуду жыта ад свайго каня). Ну, але свае начальства трэ' паслухаць. Як прыедзем да гміны, дык тады і налятаюць на фурманкі і паліцыянты і жаўнеры і ўсе, каму толькі трэба. Але ізноў далікатна — гвалтам ніхто не выганяў. А бадай яе трасца — гэтую далікатнасць! Лепш ужо, паночкі, і за фурманкі не плацеце і фурманак не бярэце. Людзі мы простыя — да далікатнасьці не прызвычаеныя, дык часам яе і не зразумеем, а людзём „далікатным“ гэта будзе прыкра, а ведома: „ня будзі ліха, пакуль ліха сьпіць“.

Зязюля.

Хто каго абесьпячаець?

(*З Вялейшчыны*).

Вёскі: Князініно і Васюлькі былі застрахаваны ў сьнежні месяцы 1924 году. Прыяжджаў нейкі паніч і абмяраў будынак, ды блізу ў кожную хату заходзіў грэцца, але справа ня ў тым, што ён часта грэўся, а ў тым, што Дырэкцыя Абесьпячэньня прыслала 30-га студзеня 1924 году выказ заплаціць страхоўку за 12 месяцаў 1924 году. Ну, а як будзе з тымі, хто згарэў у працягу 1924 году? Прапала! Як табе — дык няма, як з цябе—дык дай! Але паскраблі сяляне патыліцы і заплацілі,—ад благога далей.

Вясковы.

Паштовая скрынка.

Падпішчыку № 1473 у Бельскім пав. Вы пішаце, што дзеці з вёсак Грыгораўцы Гарадзелі, Бельскага пав., прымушаны хадзіць у польскую школу, хаця іх — каля 45 душ, а польскіх 3. На жаль, вашае жаданьне ператварыць гэтую школу ў Беларускую ці хоць-бы двуязычную не падыходзе пад закон аб роднай мове ў школах, бо закон гэты не абыймае трох беларускіх паветаў, нет ведама на якой падставе абвешчаных урадам „польскімі“: Беластоцкага, Бельскага і Сакольскага. Аднак, сяляне **павінны** дамагацца свайго і падаваць свае дамаганьні школьнай уладзе, каб нашы паслы мелі падставу дабівацца паправы закону. Калі ўлада сама самахоць ня споўніць вашага дамаганьня, **адчыніце сваю прыватную беларускую школу, на што маеце поўнае права.**

Формы дэклярацыяў можна выпісаць з Беларускай Цэнтральнай Школьнай Рады (Wilno, Wileńska 12 m. 6.)

Грам. Юрыю Чэкалінскаму ў Вялікім Сяле, Мірскае гм.: Прозьвішча аўтара карэспандэнцыі ў № 8 „Б. Д.“, „Спадчына па цару Мікалаю“ падаць вам ня можам, але ахвотна сцьвярджаем, што **ня вы яе пісалі.** Дый хіба-ж трудна вас у гэтым западозрыць, калі і пісьмо вашае ў гэтай справе напісана такім языком, якога, ня толькі мы, але і самі палякі ня ведама ці зразумеюць.

Грам. Прысутнаму. Карэспандэнцыю атрымалі ды справы, у іх закранутыя, мала цікавыя, да друку не падходзіць.

С. Грышчуку. 1) Есьць два слоўнікі: Беларуска-Маскоўскі — цана 1 зл. 50 гр., Маскоўска Беларускі — цана 1 зл.; выпісаць іх можна з Віленскай беларускай кнігарні (Завальная 7).

2). Гэктар зямлі — 1 дзесяціна бяз 176 кв. саж.

Господину Іосифу Цвирко ў Цэрэбостыні, Нясьвіжск. пав.: Карэспандэнтаў нашых не выдаем нікому. Калі пачуваеце сябе абражаным, падавайце ў суд.

Атрымана:

Ад — Сьцяпана Махновіча, Г. Багдановіча, Г. Гарабурдоўны, кс. Яцкевіча, П. Яноўскага, Аляксандра Сівеца, Сабалеўскага, Сымона Жыткевіча, Касы хворых, Адама Калюціка, В. Яцкевіча, Яна Гарэліка, М. Краснапольскага, К. Патоцкага, Васіля Рэцько, Ганны Лапыроўны, Платона Каратая, Тодара Паўлюкевіча, Аляксандра Курьянкі, Сінькевіча, Вабровіча, Нікіпара Паліводы, Базыля Саўчынскага, Міхала Калюты, Апанаса Варабья, Палескага Акружнога Сялянскага аддзелу, П. П. С., Гальяна Опалько **па 4 зл.**

Ад: — М. Блізьняка, Барыса Лукашука, Пятра Дзянісава, Уладзімера Хіневіча, Міхала Шырко, Філарэта Клаўсуця і Пятра Пілюціка **па 5 зл.**

Ад: — С. Томко, Міхала Калоша, Сымона Макуліка, Сьцяпана Мятлы, Васіля Сідарэвіча, Яна Доўгуна, М. Росохо, Яна Казьлюка, Саюза Дворнікаў, Бартламея Шчукіна, Яна Рымара і кс. Семашкевіча **па 6 зл.**

Ад: — Язэпа Каспара — 7 зл,. Аляксандра Казака — 7 зл. 50 гр., Рыгора Весялухі і Л. Кабяко — па 8 зл., К. Лабунькі — 9 зл., Арцішэўскага—10 зл., Беларускага Пасольскага Клюбу — 12 зл., Уладзімера Варавы — 13 зл., Юльяна Дарашчэнкі—12 зл. 50 гр., Пятра Тымашэвіча — 14 зл., Васіля Чаботара — 20 зл., Паўла Мішуты — 2 зл. 30 гр., Язэпа Роўбы — 2 зл. 20 гр., І. Дзямешкі — 2 зл. 90 гр, Вінцэнтага Варагсы — 22 франкі, г. зн. 6 зл. 1 гр., Антона Атрахімовіча — 5 зл. 15 гр., Сымона Макарчыка — 5 зл. 55 гр., Сяргея Салаўя — 2 зл. 50 гр., Васіля Тамашука — 1 зл.

Рэдактар-Выдавец **Антон Прашапеня.**

Друкарня **Н. Левін і Сын.** Вільня, Нямецкая 22.